

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم حدیث

گرایش نهج البلاغه

عنوان پایان نامه

اصول مشاوره از منظر امیرالمؤمنین 7 و مقایسه آن با اصول علمی مشاوره و راهنمایی

استاد راهنما

جناب آقای دکتر امیرحسین بانکی پور فرد

استاد مشاور

جناب آقای دکتر امیر قمرانی

دانشجو

محمد جواد رحیمی

تاریخ دفاع

بهمن ۱۳۹۲

چکیده

مشورت و مشاوره، قدمتی به اندازه‌ی تاریخ زندگی انسان دارد. رسول خدا ﷺ و ائمه اطهار : نیز در سیره‌ی خود به مشورت اهتمام و تأکید داشته‌اند و در بیانات خود اهمیت و حدود و اصول آن را تبیین فرموده‌اند. در عصر ما مشاوره، یکی از مصادیق و قلمروهای خاص مشورت به طور عام است که همه‌ی مزایا و نتایج آن را دارد. اختصاص داشتن مشاوره به قلمرو زندگی فردی و خانوادگی آن هم منحصرأ با رویکرد روان‌شناختی موجب عدم استفاده‌ی کامل از ظرفیت نظری و عملی مشورت در فرهنگ، معارف و تمدن اسلامی است.

در نظریه‌های مشاوره که با رویکردهای روانکاوی، رفتاری، انسان‌گرایی، پدید‌گرایی، شناختی، وجودی و گشتالت، توسط نظریه‌پردازان عمدتاً غربی ارائه گردیده، مفاهیمی چون ماهیت انسان، نظریه‌ی شخصیت و تفاوت انسان سالم و ناسالم، به عنوان ریشه و بنیاد نظریه، مطرح می‌شود و بر مبنای همین مفاهیم، اصول و قواعد مشاوره در هر کدام از این نظریه‌ها، شکل می‌گیرد.

این پژوهش مقایسه‌ای است بین بیانات و سیره‌ی امام امیرالمؤمنین ⁷ در موضوع مبانی و اصول مشاوره با آنچه در روان‌شناسی در این ارتباط آمده است. تحقیق صورت گرفته به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و روش تطبیقی - تحلیلی انجام شده است.

حاصل آن که دو دیدگاه اشاره شده در مبانی و مفاهیم اختلاف جدی دارند و اساسی‌ترین اختلاف آنها در این زمینه، ساحت‌های وجودی انسان، فطرت و آغاز و سرانجام انسان می‌باشد. در اصول و قواعد نیز در مواردی چون احترام به کرامت انسانی، حفظ اسرار، هم‌اندیشی و یاری و غیره، هر دو دیدگاه تا حدودی نظری یکسان دارند و در مواردی چون اعتقادات دینی و مذهبی، رعایت حدود الهی، حق‌گرایی و بعضی از ویژگیهای مشاور مثل دینداری، رعایت تقوا و غیره دیدگاه متفاوتی دارند.

کلید واژه‌ها: مشاوره، اصول مشاوره، سیره و بیانات امام امیرالمؤمنین ⁷، مبانی مشاوره، اصول علمی مشاوره

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
فصل اول: کلیات.....	۳
۱.۱. موضوع تحقیق و اهمیت آن.....	۵
۱.۲. تعریف لغات و واژه‌ها.....	۶
۱.۲.۱. مفهوم مشاوره.....	۶
۱.۲.۲. مفهوم سیره.....	۹
۱.۲.۳. مبانی مشاوره.....	۹
۱.۲.۴. اصول مشاوره.....	۹
۱.۲.۵. اصول علمی مشاوره و راهنمایی.....	۹
۱.۳. سؤالات تحقیق.....	۱۰
۱.۴. فرضیات تحقیق.....	۱۰
۱.۵. پیشینه تحقیق.....	۱۰
۱.۶. روش تحقیق.....	۱۱
۱.۷. موانع و محدودیتها.....	۱۱
فصل دوم: اصول مشاوره از منظر امیرالمؤمنین 7.....	۱۳
۲.۱. مبانی نظری مشاوره از نظر امیرالمؤمنین 7.....	۱۵
۲.۱.۱. ماهیت انسان.....	۱۶
۲.۱.۱.۱. انسان، موجودی دارای فطرت خدا طلب.....	۱۶
۲.۱.۱.۲. انسان، موجودی دو ساحتی.....	۱۷
۲.۱.۱.۳. انسان، موجودی صاحب اختیار در محدوده‌ی قوانین الهی.....	۱۹
۲.۱.۱.۴. انسان، کلی تجزیه‌ناپذیر.....	۲۱
۲.۱.۱.۵. انسان، موجودی دارای عقل و منطق.....	۲۲
۲.۱.۱.۶. انسان، تحت تأثیر تربیت.....	۲۳
۲.۱.۱.۷. انسان، موجودی قابل تغییر.....	۲۴
۲.۱.۱.۸. ذهن، عاملی مؤثر بر رفتار در کنار عوامل محیطی.....	۲۶
۲.۱.۱.۹. انسان، موجودی درون‌کنش.....	۲۹
۲.۱.۱.۱۰. انسان، موجودی کمال‌پذیر.....	۳۰
۲.۱.۱.۱۱. انسان، موجودی شناخت‌پذیر.....	۳۱
۲.۱.۱.۱۲. تفاوت انسان‌ها.....	۳۲
۲.۱.۱.۱۳. فرجام انسان.....	۳۳
۲.۱.۱.۱۴. محدودیت و ناتوانی انسان.....	۳۴

۳۶	۲.۱.۲. شخصیت انسان در دیدگاه حضرت علی 7
۳۶	۲.۱.۲.۱. مفاهیم اساسی در شخصیت انسان
۴۴	۲.۱.۲.۲. ابعاد شخصیت
۴۴	۲.۱.۳. انسان سالم از نظر امام علی 7
۴۶	۲.۲. اهداف مشورت در نگاه امیرالمؤمنین 7
۴۶	۲.۲.۱. پیمودن راه رشد
۴۶	۲.۲.۲. هدایت به راه راست
۴۷	۲.۲.۳. رسیدن به بهترین و صحیح‌ترین نظرات
۴۷	۲.۲.۴. به دست آوردن آسایش
۴۷	۲.۲.۵. بهره‌گیری از روشنگری عقلها
۴۸	۲.۲.۶. جلب حمایت و تأیید دیگران
۴۹	۲.۲.۷. دشمن شناسی
۴۹	۲.۲.۸. تبدیل دشمنی به دوستی
۴۹	۲.۲.۹. زدودن کجی و انحراف
۵۰	۲.۲.۱۰. کسب نیکی‌ها
۵۰	۲.۲.۱۱. توانایی حل مشکل
۵۱	۲.۲.۱۲. آسیب شناسی
۵۱	۲.۲.۱۳. رهایی از ناملایمات و ایمنی از پشیمانی
۵۲	۲.۲.۱۴. جلوگیری از شکست و به دست آوردن پیروزی
۵۳	۲.۳. اصول و قواعد مشاوره در سیره امیرالمؤمنین 7
۵۳	۲.۳.۱. احترام و کرامت انسانی
۵۴	۲.۳.۲. هم‌اندیشی و یاری
۵۵	۲.۳.۳. احراز صلاحیت
۵۶	۲.۳.۳.۱. مشاور صالح
۶۲	۲.۳.۳.۲. مشاور ناصالح
۶۶	۲.۳.۴. صداقت و راستی
۶۷	۲.۳.۵. تفاوت‌های فردی
۶۸	۲.۳.۶. واقع بینی
۶۹	۲.۳.۷. مسئولیت پذیری
۷۰	۲.۳.۸. امانتداری
۷۱	۲.۳.۹. آزادی و اختیار
۷۲	۲.۳.۱۰. معین بودن نقش‌ها
۷۲	۲.۳.۱۰.۱. وظایف مراجع
۷۷	۲.۳.۱۰.۲. وظایف مشاور

۲.۴. نمونه هایی از مشاوره های امیرالمومنین 7 و تطبیق آن با اصول مشاوره ۸۳

۲.۴.۱. امام امیرالمؤمنین 7 در مقام مشاور ۸۳

۲.۴.۲. امام امیرالمؤمنین 7 در مقام مُراجع ۹۰

فصل سوم: مبانی و اصول علمی مشاوره و راهنمایی ۹۳

۳.۱. آشنایی با نظریه های مشاوره و روان درمانی ۹۵

۳.۱.۱. نظریه روان کاوی (زیگموند فروید) ۹۶

۳.۱.۲. نظریه رفتار درمانی ۹۷

۳.۱.۳. نظریه روانشناسی فردی (آلفرد آدلر) ۹۷

۳.۱.۴. نظریه درمان عقلانی - عاطفی (آلبرت ایلیس) ۹۸

۳.۱.۵. نظریه شناخت درمانی (آرون تی. بک) ۹۸

۳.۱.۶. نظریه درمان مراجع - محوری (کارل راجرز) ۹۹

۳.۱.۷. نظریه روان درمانی گشتالت (فردریک پرز) ۹۹

۳.۱.۸. نظریه درمان مبتنی بر تحلیل ارتباط محاوره ای (اریک برن) ۹۹

۳.۱.۹. نظریه واقعیت درمانی (ویلیام گلاسر) ۱۰۰

۳.۱.۱۰. نظریه درمان وجودی (رولو می، ویکتور فرانکل) ۱۰۰

۳.۲. مفاهیم بنیادی نظریه ها ۱۰۱

۳.۲.۱. نظریه ی شخصیت ۱۰۱

۳.۲.۱.۱. نظریه ی شخصیت در روانکاوی ۱۰۱

۳.۲.۱.۲. نظریه ی شخصیت در رفتار درمانی ۱۰۲

۳.۲.۱.۳. نظریه ی شخصیت در روان شناسی فردی ۱۰۳

۳.۲.۱.۴. نظریه ی شخصیت در درمان عقلانی - عاطفی ۱۰۴

۳.۲.۱.۵. نظریه ی شخصیت در شناخت درمانی ۱۰۵

۳.۲.۱.۶. نظریه ی شخصیت در درمان مُراجع - محوری ۱۰۵

۳.۲.۱.۷. نظریه ی شخصیت در روان درمانی گشتالت ۱۰۷

۳.۲.۱.۸. نظریه ی شخصیت در درمان مبتنی بر ارتباط محاوره ای ۱۰۷

۳.۲.۱.۹. نظریه ی شخصیت در واقعیت درمانی ۱۰۸

۳.۲.۱.۱۰. نظریه ی شخصیت در درمان وجودی ۱۰۸

۳.۲.۲. ماهیت انسان ۱۰۸

۳.۲.۲.۱. مفروضه های اساسی روان شناسان درباره ی ماهیت انسان ۱۰۹

۳.۲.۲.۲. ماهیت انسان در نظریه های مشاوره و روان درمانی ۱۱۷

۳.۲.۳. انسان سالم و ناسالم از نظر روانشناسان ۱۲۰

۳.۲.۳.۱. دیدگاه فروید ۱۲۰

۳.۲.۳.۲. دیدگاه رفتارگرایان ۱۲۱

۳.۲.۳.۳. دیدگاه آدلر ۱۲۱

۱۲۱	..... دیدگاه ایلیس .۳.۲.۳.۴
۱۲۲	..... دیدگاه آرون تی یک .۳.۲.۳.۵
۱۲۲	..... دیدگاه راجرز .۳.۲.۳.۶
۱۲۲	..... دیدگاه پرز .۳.۲.۳.۷
۱۲۳	..... دیدگاه برن .۳.۲.۳.۸
۱۲۳	..... دیدگاه گلاسر .۳.۲.۳.۹
۱۲۳	..... دیدگاه رولو می و فرانکل .۳.۲.۳.۱۰
۱۲۳	..... ۳.۳ اصول و قواعد مشاوره و راهنمایی
۱۲۳	..... ۳.۳.۱ اصول و قواعد عمومی در مشاوره
۱۲۴	..... ۳.۳.۱.۱ احترام به حقوق انسانی
۱۲۴	..... ۳.۳.۱.۲ آزادی در تصمیم گیری و قبول مسئولیت
۱۲۴	..... ۳.۳.۱.۳ صلاحیت علمی و عملی مشاور
۱۲۷	..... ۳.۳.۱.۴ اصل ارجاع
۱۲۷	..... ۳.۳.۱.۵ رها نکردن مراجع
۱۲۷	..... ۳.۳.۱.۶ حفظ اسرار
۱۲۷	..... ۳.۳.۲ اصول و قواعد اختصاصی نظریه‌های مشاوره
۱۲۸	..... ۳.۳.۲.۱ اصول و قواعد روان‌کاوی
۱۲۸	..... ۳.۳.۲.۲ اصول و قواعد رفتار درمانی
۱۲۸	..... ۳.۳.۲.۳ اصول و قواعد روانشناسی فردی
۱۲۸	..... ۳.۳.۲.۴ اصول و قواعد درمان عقلانی - عاطفی
۱۲۹	..... ۳.۳.۲.۵ اصول و قواعد شناخت درمانی
۱۲۹	..... ۳.۳.۲.۶ اصول و قواعد درمان مراجع - محوری
۱۲۹	..... ۳.۳.۲.۷ اصول و قواعد گشتالت درمانی
۱۲۹	..... ۳.۳.۲.۸ اصول و قواعد روان درمانی مبتنی بر تحلیل ارتباط محاوره‌ای
۱۳۰	..... ۳.۳.۲.۹ اصول و قواعد واقعیت درمانی
۱۳۰	..... ۳.۳.۲.۱۰ اصول و قواعد درمان وجودی
۱۳۱	..... ۳.۴ اهداف مشاوره و راهنمایی
۱۳۱	..... ۳.۴.۱ هدف از روان‌کاوی
۱۳۱	..... ۳.۴.۲ هدف از رفتار درمانی
۱۳۲	..... ۳.۴.۳ هدف از روانشناسی فردی
۱۳۳	..... ۳.۴.۴ هدف از درمان عقلانی - عاطفی
۱۳۴	..... ۴.۳.۵ هدف از شناخت درمانی
۱۳۴	..... ۴.۳.۶ هدف از درمان مراجع - محوری
۱۳۵	..... ۴.۳.۷ هدف از گشتالت درمانی
۱۳۶	..... ۴.۳.۸ هدف از روان درمانی مبتنی بر تحلیل ارتباط محاوره‌ای

۴.۳.۹. هدف از واقعیت درمانی ۱۳۶

۴.۳.۱۰. هدف از درمان وجودی ۱۳۷

فصل چهارم: تطبیق مبانی و اصول دو دیدگاه ۱۳۹

۴.۱. مقایسه‌ی مبانی و مفاهیم بنیادی دو دیدگاه ۱۴۱

۴.۱.۱. ماهیت انسان در دو دیدگاه ۱۴۲

۴.۱.۱.۱. تطبیق مفروضه‌های ماهیت انسان ۱۴۲

۴.۱.۱.۲. اختصاصات ماهیت انسان از نظر امیرالمؤمنین 7 ..... ۱۴۷

۴.۱.۲. شخصیت در دو دیدگاه ۱۴۸

۴.۱.۳. انسان سالم و ناسالم در دو دیدگاه ۱۵۱

۴.۲. تطبیق اهداف مشاوره در دو دیدگاه ۱۵۴

۴.۳. تطبیق اصول و قواعد مشاوره در دو دیدگاه ۱۵۴

۴.۳.۱. نقاط مشترک دو دیدگاه ۱۵۵

۴.۳.۲. نقاط مورد اختلاف دو دیدگاه ۱۵۶

۴.۳.۲.۱. ویژگیهای مشاور ۱۵۶

۴.۳.۲.۲. استفاده شیوه‌های مستقیم ۱۵۶

فصل پنجم: نتایج پایانی و پیشنهادات ۱۵۷

نتایج پایانی ۱۵۹

پیشنهادات ۱۶۳

کتابنامه ۱۶۴

الملخص ۱۷۰

ABSTRACT ۱۷۱

مقدمه

مشورت و مشاوره از طرفی یک اصل عقلائی است. هر انسان خردمند و صاحب عقلی خود را بی‌نیاز از مشورت نمی‌داند و همیشه آماده شنیدن نظرات دیگران می‌باشد. زیرا مشورت را پشتوانه‌ای قوی و محکم برای خود می‌داند که از طریق آن می‌تواند از فروغ تابنده خردها بهره‌گیرد و به تصمیم‌گیری درست بپردازد.

از طرف دیگر مشاوره یکی از مسائل بسیار مهم در دین مبین اسلام است و این مسأله از چنان اهمیتی برخوردار است که خداوند به پیامبر ﷺ دستور مشورت با مردم را می‌دهد: **وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ** و در آیهی ۳۸ سوره شوری، ضمن بیان ویژگی‌های مؤمنان می‌فرماید: **وَ أَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ** که از کنار هم آمدن **وَ أَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ** و **وَ أَقَامُوا الصَّلَاةَ** حکایت از اهمیت و ضرورت مشورت می‌کند و از سوی دیگر روایات متعدد از معصومان بیانگر جایگاه بنیادی و اهمیت اساسی این سنت اسلامی می‌باشد. مشورت در سیره‌ی رسول خدا ﷺ و امیرالمؤمنین **7** نیز از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و ایشان نه تنها خود مشورت می‌کردند بلکه توصیه و تأکید می‌کردند که مسلمانان چنین کنند و به سیره‌ی ایشان تأسی نمایند.

امروزه، با پدید آمدن علم روان‌شناسی، حرفه‌ای به نام مشاوره و راهنمایی در سال ۱۸۹۰ میلادی پا به عرصه‌ی علم گذاشته است و با تحقیقات زیاد نظریه‌های گوناگونی در این زمینه ارائه گردیده است.

در جامعه‌ی ما با وجود اسلامی بودن و داشتن فرهنگ اهل بیت : مشاوره‌های موجود به خاطر عدم ارائه‌ی مناسب دیدگاه و سیره‌ی اهل بیت : در این باره، از آموزه‌های دینی بیشتر برای تأیید و بیان اهمیت مشورت و مشاوره استفاده می‌شود و عمدتاً به راهنمایی و مشاوره به صورت یک علم دینی نگاه نمی‌شود. این تحقیق در صدد برداشتن قدمی کوتاه در این راه است و به همین خاطر با توجه به سیره‌ی امام امیرالمؤمنین 7 تا حدودی مبانی و اصول راهنمایی و مشاوره ارائه می‌کند و آن را با مبانی و اصول علمی مشاوره و راهنمایی تطبیق می‌نماید.

این تحقیق در پنج فصل تنظیم گردیده است.

فصل اول با عنوان کلیات، شامل موضوع تحقیق و اهمیت آن، تعریف لغات و واژه‌ها، سؤالات تحقیق، فرضیات تحقیق، پیشینه‌ی تحقیق، روش تحقیق و موانع و محدودیتها در تحقیق می‌باشد.

در فصل دوم که با موضوع اصول مشاوره از منظر امیرالمؤمنین 7 می‌باشد ابتدا به مبانی مشاوره شامل ماهیت انسان، شخصیت و انسان سالم از نظر امام علی 7 پرداخته شده است. در بخش دوم به اهداف مشاوره در نگاه امیرالمؤمنین اشاره شده است. در بخش سوم اصول و قواعد مشاوره در سیره‌ی امیرالمؤمنین 7 با توجه به مبانی و اهداف گفته شده مورد بررسی قرار گرفته است و در نهایت نمونه‌هایی از مشاوره‌های حضرت امیرالمؤمنین 7 همراه با تطبیق با اصول بیان شده آورده شده است.

فصل سوم با عنوان مبانی و اصول علمی مشاوره و راهنمایی است. در بخش اول به معرفی نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی پرداخته شده است و بخش دوم شامل مفاهیم بنیادی نظریه‌ها شامل نظریه‌ی شخصیت، ماهیت انسان، انسان سالم و ناسالم از نظر روان‌شناسان، می‌باشد. در بخش سوم اصول و قواعد مشاوره و راهنمایی اشاره شده و در نهایت به اهداف مشاوره در بخش چهارم پرداخته شده است.

در فصل چهارم دو دیدگاه امیرالمؤمنین 7 و روان‌شناسی در زمینه‌ی مشاوره و راهنمایی تطبیق شده است. تطبیق دو دیدگاه در چهار موضوع اصلی می‌باشد که شامل مفاهیم بنیادی، اصول و قواعد، اهداف و ویژگیهای مشاور می‌باشد به این صورت که با بیان مقدمه‌ای کوتاه، اشتراکات و اختصاصات دو دیدگاه ارائه گردیده است.

در فصل پنجم به نتیجه گیری و ارائه‌ی پیشنهاد برای تحقیقات بعدی پرداخته شده است.

فصل اول:

کلیات

۱.۱. موضوع تحقیق و اهمیت آن

۱.۲. تعریف لغات و واژه‌ها

۱.۳. سؤالات تحقیق

۱.۴. فرضیات تحقیق

۱.۵. پیشینه تحقیق

۱.۶. روش تحقیق

۱.۷. موانع و محدودیتها

۱.۱. موضوع تحقیق و اهمیت آن

یکی از نیازهای انسان در زندگی استفاده از علم و تجربه دیگران و اضافه نمودن آن به علم و تجربه خود است، امروزه از این کار به مشاوره تعبیر می‌شود و ضرورت‌هایی چون محفوظ ماندن از خطا و اشتباه، جلوگیری از دوباره کاری، سرعت بخشی در نیل به اهداف و... به آن اهمیت بیشتری می‌دهد.

مشاوره، اصلی عقلانی است که انسان عاقل از آن بی‌بهره نیست و در آموزه‌ها و سیره‌ی اهل‌البیت : این مسأله مورد تأکید قرار گرفته است؛ ولی به دلیل کمرنگ بودن نقش معارف دینی در مشاوره‌های امروزی، ضروری به نظر می‌رسد در این زمینه تحقیقات وسیعی صورت گرفته و مبانی مشاوره از دیدگاه دین و اولیاء دین روشن شود و اصول آن مشخص شده و روشهای کلی و تکنیکها و فنون ریز آن به صورت دستورالعمل در آمده و در جامعه عرضه گردد.

هدف این نوشتار آن است که با بررسی مبانی انسان‌شناسی حضرت امیرالمؤمنین 7 اصول و قواعد مشاوره را از دیدگاه حضرت به دست آورده و با مقایسه‌ی آنها با اصول علمی مشاوره و راهنمایی رویکردی جدید در مشاوره را عرضه نماید.

۱.۲. تعریف لغات و واژه‌ها

۱.۲.۱. مفهوم مشاوره

مشاوره در مفهوم جدید و حرفه‌ای آن، ترجمه‌ی واژه‌ی انگلیسی «counseling» از ماده‌ی «counsel» به معنای راهنمایی و پیشنهاد است.

در کتب لغت مشورت و مشاوره را مشتق شده از "شرت العسل" (از کندو عسل گرفتیم) می‌دانند و در معنای مشورت و مشاوره آمده است:

(الف) «التَّشَاوُرُ وَ الْمُشَاوَرَةُ وَ الْمَشُورَةُ: اسْتِخْرَاجُ الرَّأْيِ بِمُرَاجَعَةِ الْبَعْضِ إِلَى الْبَعْضِ»^۱ به معنای استخراج رأی با مراجعه بعضی به بعضی دیگر می‌باشد.

(ب) «شَاوَرْتُهُ فِي الْأَمْرِ وَ اسْتَشَرْتُهُ بِمَعْنَى رَاجَعْتُهُ لِأَرَى رَأْيَهُ فِيهِ وَ الْمَشُورَةُ: الْأِسْمُ مِنْ شَاوَرْتُهُ»^۲ به او مراجعه کردم تا نظر او را در مورد آن موضوع بدانم و مشورت اسم از "شاورته" می‌باشد.

(ج) «شَاوَرْتُهُ فِي كَذَا وَ اسْتَشَرْتُهُ: رَاجَعْتُهُ لِأَرَى رَأْيَهُ فِيهِ فَأَشَارَ عَلَيَّ بِكَذَا وَ الْأِسْمُ الْمَشُورَةُ»^۳ به او مراجعه کردم تا نظرش را در مورد موضوعی بدانم و او به من نظر خود را گفت و اسم این کار مشورت است.

در نتیجه در هر سه معنای ذکر شده، یک نوع مراجعه وجود دارد و مشورت اسم مصدر مشاوره به معنای مراجعه به دیگری یا دیگران جهت آگاهی یافتن از نظرات آنان پیرامون موضوعی مشخص می‌باشد. برای مشاوره در اصطلاح تخصصی آن تعاریف فراوانی ارائه شده است از جمله:

«رایینسون^۴، مشاوره را عبارت می‌داند از کمک به افراد عادی برای کسب سازش بهتر با خود و دیگران، افزایش بلوغ عاطفی، استقلال و قبول مسئولیت»^۵.

^۱ حسین بن محمد راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، دمشق، دارالعلم الدار الشامیة، ۱۴۱۲ق، «ذیل شور».

^۲ فخر الدین طریحی، مجمع البحرین، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۴۳۰ق، «ذیل شور».

^۳ حسن مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ش، «ذیل شور».

^۴ Robinson.

^۵ عبدالله شفیع آبادی، فنون و روشهای مشاوره، تهران، ترمه، ۱۳۸۳ش، ص ۳۱.

«به عقیده‌ی استفلر^۱ و هاچ^۲، مشاوره رابطه‌ی یاری دهنده تخصصی بین مراجع و مشاور است که به شناخت بیشتر و بهتر مراجع از خصوصیات خویش و تصمیم‌گیری معقول و مناسب در زندگی منجر می‌شود. مشارکت در چنین رابطه‌ای باعث می‌گردد که فرد به خودکاوی و خودشناسی بیشتر و بهتری بپردازد و شیوه‌ای از زندگی را انتخاب کند که به رغبت‌ها و استعدادهایش هماهنگ باشد»^۳.

«گوستاد^۴ بر این باور است که مشاوره رابطه‌ای آموزشی بین مراجع و مشاور است که در آن بر یادگیری تأکید می‌شود. فرایند مشاوره از سه مؤلفه‌ی ضروری تشکیل می‌شود: نخست تعامل فعال بین مراجع و مشاور. از این دیدگاه، مراجع کسی است که مشکل روانی دارد و خود قادر به حل آن نیست و مشاور فردی است که در حل مشکلات روانی تخصص دارد. مؤلفه‌ی دوم هدف است. اهداف مشاوره متنوع و متعدد هستند و نوع آنها به موضوع مشاوره و وضعیت مراجع و مشاور بستگی دارد. سومین مؤلفه، توجه به اصول یادگیری است. در واقع یکی از اهداف مهم مشاوره این است که به مراجع رفتار جدیدی آموخته شود»^۵.

«از تعریف‌های جدیدتر می‌توان به تعریفی اشاره کرد که توسط «انجمن بریتانیایی مشاوره»^۶ در سال ۱۹۹۱ ارائه شده است. بنا بر این تعریف، مشاوره استفاده از مهارت‌ها و اصول مرتبطی است که موجب تسهیل در خودآگاهی، رشد و پذیرش عاطفی و همچنین توسعه‌ی بهینه‌ی منابع شخصی می‌شود. هدف کلی و نهایی این است که این فرصت برای افراد فراهم شود تا زندگی رضایت‌بخش و محکمی داشته باشند»^۷.

«علاوه بر آن «انجمن آمریکایی مشاوره»^۸ (ACA)، مشاوره را در جهت به کارگیری بهداشت روانی، اصول رشد روانی انسانی از خلال مداخلات منظم شناختی، عاطفی و

^۱. Steffler.

^۲. Hatch.

^۳. عبدالله شفیق آبادی، پیشین، ص ۲۱.

^۴. Gustad.

^۵. عبدالله شفیق آبادی، پیشین، ص ۳۲.

^۶. British Association Of Counseling.

^۷. بابک شمشیری و فریبا خوشبخت، کلیات مشاوره و راهنمایی، تهران، آبیژ، ۱۳۹۱ش، ص ۶.

^۸. American Counseling Associatio.

رفتاری می‌داند. همچنین به کارگیری استراتژی‌هایی که منجر به سلامت، رشد فردی یا

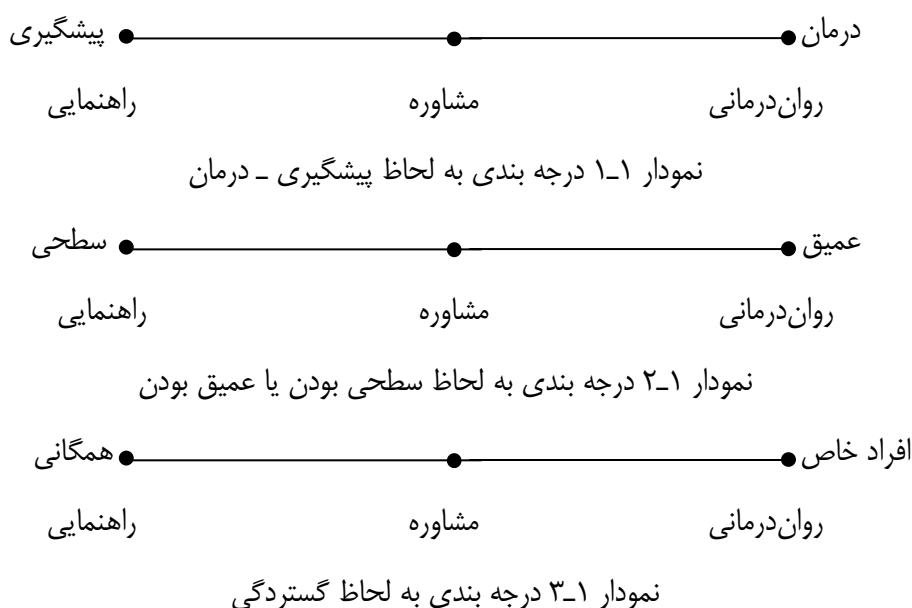
رشد رفتار می‌شوند»^۱.

با توجه به تعاریف گفته شده می‌توان گفت هرکدام از تعاریف ارائه شده به بُعدی از ابعاد مشاوره اشاره دارند که این ابعاد را می‌توان، این چنین خلاصه نمود:

مشاوره فرایندی در جهت کمک مشاور به مراجع در جهت ایجاد سازگاری؛ حل مشکلات عاطفی، فردی و یا حتی بین فردی؛ تصمیم‌گیری؛ خودشناسی مراجع؛ رشد و بالندگی شخصی و ارتقاء سطح بهداشت روانی است. علاوه بر اینها مشاوره فرایندی است مبتنی بر آموزش و یادگیری به منظور تصحیح یادگیری‌های غلط مراجع و آموزش مهارت‌ها و رفتارهای بهینه.

در اینجا پاسخ به این سؤال ضروری به نظر می‌رسد که چه نسبتی بین سه مفهوم "راهنمایی"، "مشاوره" و "روان‌درمانی" وجود دارد؟

با توجه به تعاریف علمی در مورد هر سه واژه که از بیان آنها صرفنظر می‌شود نکات زیر اشاره می‌گردد. الف) بین این سه واژه تفاوت ماهوی و ذاتی وجود ندارد. به تعبیر دیگر این مفاهیم از یک جنس کلی تلقی می‌شوند که البته از نظر عمق و دامنه با یکدیگر متفاوتند. نمودارهای ۱-۱، ۲-۱ و ۳-۱ درجه‌بندی این سه مفهوم را از لحاظ پیشگیری، عمق و گستردگی نشان می‌دهد.

^۱. بابک شمشی و فریبا خوشبخت پیشین، ص ۶.

ب) بر اساس وجوه اشتراک و افتراق این سه مفهوم، می‌توان گفت: راهنمایی، حیطة‌ای کلی و عام است که مشاوره زیر مجموعه‌ی آن و روان‌درمانی نیز به نوعی زیر مجموعه‌ی مشاوره تلقی می‌شود چرا که روان‌درمانی به لحاظ ماهیتی مشابه مشاوره است با این تفاوت که با توجه به میزان مخاطبین، تعداد کمتری را در بر می‌گیرد.

۱.۲.۲. مفهوم سیره

در توضیح مفهوم سیره، شهید مطهری^۱ چنین می‌گوید:

«سیره» در زبان عربی از ماده «سیر» است. «سیر» یعنی حرکت، رفتن، راه رفتن. «سیره» یعنی نوع راه رفتن. سیره بر وزن فِعْلَة است و فِعْلَة در زبان عربی دلالت بر نوع می‌کند. مثلاً جَلْسَة یعنی نشستن، و جَلْسَة یعنی سبک و نوع نشستن. پس سیر یعنی رفتن، رفتار، ولی سیره یعنی نوع و سبک رفتار»^۱.

۱.۲.۳. مبانی مشاوره

منظور از مبانی مشاوره عبارت است از یک سری ویژگیها و صفات (منفی یا مثبت) انسانی که در همه‌ی انسان‌ها وجود دارند و اصول مبتنی بر آنها چارچوب تربیتی و هدایتی انسان را تعیین می‌کنند. فعالیت مشاوره با مبانی فلسفی و انسان‌شناختی حاکم بر انسان رابطه‌ای وثیق دارد.^۲

۱.۲.۴. اصول مشاوره

اصول مشاوره، به قواعدی اطلاق می‌شود که با توجه به قانون‌مندی‌های مربوط به ویژگیهای عمومی انسان (مبانی) اعتبار می‌شود و راهنمای عمل و نقشه‌ی راه برای مشاور و مراجع قرار می‌گیرد.

۱.۲.۵. اصول علمی مشاوره و راهنمایی

در این تحقیق، منظور از اصول علمی مشاوره و راهنمایی، اصول و قواعدی است که در نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی به کار گرفته می‌شوند تا فرایند مشاوره به نتیجه‌ی مطلوب خود برسد.

^۱ مرتضی مطهری، سیری در سیره نبوی، تهران، صدرا، ۱۳۶۸ش، ص ۵۰.

^۲ سید احمد احمدی، مبانی و اصول راهنمایی و مشاوره، تهران، سمت، ۱۳۸۰ش، ص ۲۰.

۱.۳. سؤالات تحقیق

- ۱- اصول مشاوره از منظر امیرالمؤمنین 7 چیست؟
- ۲- اصول مشاوره بر اساس مبانی علمی مشاوره چیست؟
- ۳- مقایسه تطبیقی اصول مشاوره امیرالمؤمنین 7 و اصول مشاوره علمی چگونه است؟

۱.۴. فرضیات تحقیق

- اصول اساسی در مشاوره از نگاه امیرالمؤمنین 7 عبارتند از رعایت کرامت انسانی، آزادی در تصمیم گیری، صلاحیت داشتن مشاور، توجه کردن مشاور به تفاوت‌های فردی افراد، واقع بینی، توجه به ارزشها و نظام اعتقادی، و مواردی که با مطالعه بیشتر منابع به دست خواهد آمد. مهمترین اثر رعایت اصول و قواعد در فرایند مشاوره نتیجه گیری بهتر از مشاوره می باشد. به نظر می رسد در مشاوره های مختلف حضرت، اصول ثابتی وجود داشته که حضرت همیشه به آنها پایبند بوده و از آن تخطی نمی نمودند ولی در بعضی موارد اصولی متغیر داشته اند که در همه مشاوره‌ها به آنها پایبند نبوده‌اند. مبنای اساسی در مشاوره به نوع دیدگاه هر مکتب به انسان ارجاع دارد. از نظر امیرالمؤمنین 7 انسان برای خدا است نه برای خود و هوای نفس و این اساسی‌ترین مبنای حضرت در انسان‌شناسی است. در حالی که در دیدگاه مقابل، انسان موجودی مستقل از دیگران فرض شده و باید به خواسته‌های خود در هر حالتی نائل شود.
- اصول مشاوره در مشاوره‌های علمی بر اساس نظریه‌هایی است که در این زمینه توسط دانشمندان روانشناس ارائه داده‌اند و به نوع نگاه آنها به انسان و حقیقت وجودی او بستگی دارد.
- اختلافات در دو دیدگاه مبنایی است و اشتراکات در عملکرد دلیل بر اشتراک مبنا نخواهد بود.

۱.۵. پیشینه تحقیق

در موضوع مشاوره و راهنمایی تحقیقات علمی و عملی زیادی صورت گرفته و آنچه به صورت کاربردی در جامعه مورد بهره برداری قرار می‌گیرد همان تحقیقات است که با علم تجربی به دست آمده است ولی در مشاوره اسلامی کار زیادی نشده است شاید بتوان اولین کتاب در این زمینه را کتاب "مشاوره در آئینه علم و دین" تألیف جناب آقای علی نقی فقیهی که در سال ۱۳۷۵ شمسی منتشر شده است، دانست که به موضوعات مختلف مشاوره با توجه به رویکرد اسلامی پرداخته است. همچنین جناب آقای سید محمد سامانی کتابی با عنوان